

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К.Д. УШИНСЬКОГО
Факультет іноземних мов
Кафедра перекладу і теоретичної та прикладної
лінгвістики

Методичні вказівки для самостійної роботи
студентів із навчальної дисципліни
«Фразеологія у перекладі»
Спеціальність: 035 Філологія
Факультет іноземних мов

Одеса 2020

Друкується за рішенням Вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського». Протокол № 1 від 31 серпня 2020 р.

Методичні вказівки для самостійної роботи студентів із навчальної дисципліни «Фразеологія у перекладі» для бакалаврів за спеціальністю: 035 Філологія. – Одеса: ПНПУ, 2020 рік.

Укладач: Дерік Ілона Морисівна, доцент кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», кандидат філологічних наук.

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», 2020 рік

ЗМІСТ

Тема 1. Фразеологія перекладу як розділ перекладознавства

Тема 2. Фразеологізм як перекладознавча категорія

Тема 3. Характеристика способів перекладу фразеологічних одиниць з першої іноземної мови (англійської) на українську

Тема 4. Національний і культурний аспекти перекладу фразеологізмів

Тема 5. Труднощі перекладу невмотивованих фразеологізмів з першої іноземної мови (англійської) на українську і шляхи їх подолання

Глосарій термінів

Завдання для самостійного опрацювання

Питання для самоконтролю

Список літератури

Тема 1. Фразеологія перекладу як розділ перекладознавства

Фразеологія – 1) розділ мовознавства, що вивчає фразеологічний склад мови, його семантичні, структурні, семітичні, функціональні та комунікативні особливості, а також закономірності виникнення та творення фразеологізмів. Термін запроваджений у 1909 Ш. Баллі.

2) сукупність фразеологічних одиниць даної мови, форми її існування, а також сукупність одиниць у складі додаткових лексико-фразеологічних систем (жаргона, сленга, фахової мови, аргю) або у складі індивідуального стилю мовця.

Фразеологія перекладу – напрям перекладознавства, що вивчає проблеми перекладу фразеологічних одиниць, пошуку перекладацьких еквівалентів і аналогів, компенсаційні стратегії відтворення значення вихідних фразеологічних одиниць у мові перекладу із урахуванням етнічного і культурного компонентів.

Фразеологізм – відтворювана одиниця мови з двох або більше слів, цілісна за своїм значенням і стійка за складом та структурою.

Найбільш точне визначення фразеологізму таке: „Фразеологічна одиниця – це окремо оформлене поєднання слів з переосмисленим значенням та стійкістю не нижче мінімальної на фразеологічному рівні" [12].

Деякі вчені вважають, що стійкість фразеологічної одиниці – це її здатність відтворюватися в готовому вигляді.

Слід відмітити, що при частковому руйнуванні фразеологічної одиниці в процесі її інновації зберігають її від повної ліквідації і допомагають в збереженні її фразеологічного рівня саме якості стійкості і окремої оформленості.

Кожна мова відзначається своєю оригінальною фразеологією, що пов'язано з неповторністю побуту, звичаїв, культури та й загалом ментальності народу. У фразеології ще більшою мірою, ніж у лексиці, відображено національну картину світу.

Фразеологізми з одним і тим самим значенням у різних мовах мають неоднакову внутрішню форму (мотивацію).

Порівняймо укр. «сам на сам (на чотири ока)», англ. «face to face» („обличчя до обличчя"); укр. «бути напідпитку», англ. «to have a drop in one's eye»; укр. «коли рак свисне», англ. «when the pigs fly», «under the blue moon»; укр. «говорити про Химині кури», англ. «to talk of a dog's hind leg»; укр. «у сорочці родитися», англ. «to be born with a silver spoon in one's mouth».

Національна своєрідність фразеології і в тому, що в ній зафіксовано реалії життя народу, його історії тощо: «на рушник стати», «дістати гарбуза», «передати куті меду», «облизати макогона», «наче набігла татарська орда», «реве як орда в таборі», «висипався хміль із міха», «язик до Києва доведе».

Тема 2. Фразеологізм як перекладознавча категорія

Фразеологізм як об'єкт перекладу – стійке словосполучення, що відзначається семантичною єдністю компонентів, відтворюваністю, окремою оформленістю, ідіоматичністю, в окремих випадках образністю і експресивністю. Фразеологізми формуються на основі

національно-культурного колориту чи загальнолітературних джерел.

Визначення фразеологізму за О. І. Смирницьким – «семантично цілісне утворення, окремо оформлене, що має будову вільного, власне граматичного сполучення слів у реченні, але відзначається ідіоматичністю, тобто невідповідністю значення цілісного мовного утворення сукупності значень його складових» [16, с.204].

О.І. Смирницький розмежовує власне фразеологізми (сталі в лексичному складі мови вирази зі стертою метафоричністю – напр.: *to fall in love; to be surprised; to get up*; традиційні словосполучення, що не є еквівалентами слів через відсутність ідіоматичності (чорновий ескіз – *rough sketch*; здавати іспит – *to take an examination*; тонка відмінність – *nice distinction*); власне ідіоми (в основі створення яких яскравий образ – метафоричне або метонимічне перенесення, напр.: *to take the bull by the horns* – узяти бика за роги; *to wash one's dirty linen in public* – виносити сміття з хати).

Укладання перекладацьких словників фразеологічних відповідників займається перекладацька фразеографія.

Окремим різновидом фразеологізмів із власною специфікою перекладу є паремії.

Паремії – це стійкі, відтворювані, культурно марковані одиниці, які переважно мають структуру речення: прислів'я, приказки, загадки, прикмети, скоромовки. Вивченням цих мовних одиниць та особливостей їх перекладу займається перекладацька пареміологія. Укладанням перекладацьких відповідників словників прислів'їв, приказок, загадок займається пареміографія.

Тема 3. Характеристика способів перекладу фразеологічних одиниць з першої іноземної мови (англійської) на українську

Фразеологізми є знаками вторинної номінації, де образ словосполучення, його первинна мотивація переносяться на нову (іншу) ситуацію. Через те фразеологізмам притаманна образність. Порівняємо речення: Йому цей капелюх не потрібен і Йому цей капелюх так потрібен, як рибі зонтик (як корові сідло, як п'яте колесо до воза). При використанні цих фразеологізмів разом із значенням непотрібності на

поверхню спливає яскрава внутрішня форма (образ, гештальт) цих фразеологізмів.

Очевидно, колись усі фразеологізми були вільними словосполученнями. Вільне словосполучення, потрапляючи в інший, не характерний контекст, набуває переносного значення (грати першу скрипку в симфонічному оркестрі і грати першу скрипку в компанії бізнесменів). Постійне вживання словосполучення в прямому й переносному значеннях зумовлює усталення фразеологізму.

Водночас, для того щоб словосполучення стало фразеологізмом, необхідно, щоб хоч одне із слів повністю або частково втратило вільне значення (солом'яна вдова, дерев'яний рубль, яловий професор).

Перетворенню вільних словосполучень у фразеологічні сприяє й частота їх вживання в певні періоди, пов'язана з актуальністю виражених ними понять для певного періоду (холодна війна, оксамитова революція, праська весна тощо).

Іншим джерелом виникнення фразеологізмів є запозичення. Запозичені фразеологізми можуть виступати як у перекладеному, так і в оригінальному вигляді: час - гроші

(англ. *time is money*), синя панчоха (англ. *blue stocking*), бути чи не бути (англ. *to be or not to be*).

Фразеологічні одиниці з'явилися в мовленні. Спочатку на рівні мовлення з'явилася авторська метафора – така, як, наприклад, „*ларчик просто відкривався*” (І.А. Крилов) або „*багато шуму з нічого*” (Вільям Шекспір), або „*зустрічати в штики*” (з'явилася, мабуть, в солдат). Потім метафора втекла від свого автора і „вийшла в люди” – стала надбанням багатьох людей. Так метафора стала вживатися всебічно на рівні мови. Вона потрапила до словника.

Метафора сподобалася журналістам за свої унікальні якості: за виразність (в тому числі за емоційну експресивність) та за лаконічність вираження думки, її стали вживати дуже часто. Від частого вживання її експресивність та яскравість стали марніти, стиратися. Таким чином, фразеологічні одиниці, точніше, багато з них стали перетворюватися в „штампи”. Це ніяк не влаштовувало журналістів. Ось вони і стали „поновлювати” та „освіжати” такого роду фразеологізми, що відбувалося раніше і має місце бути зараз (особливо з прислів'ями та приказками) на рівні

мовлення. Перекладачі також піддають фразеологічні одиниці інноваціям.

Так, шлях фразеологічної одиниці виявився таким: з мовлення в сферу мови (словника), а потім знову (за оновленням) — в мовлення.

У фразеологічній одиниці існують і інші якості: окрема оформленість та стійкість. Окрема оформленість – це не унікальна якість фразеологічної одиниці, оскільки будь-яке нестійке словосполучення графічно теж складається з окремих слів.

Як відомо, в арсеналі перекладача є декілька способів перекладу:

1. Переклад за допомогою **моно еквіваленту або фразеологічного еквіваленту**, тобто такого фразеологізму однієї мови, чий образ і значення співпадають з образом і значенням фразеологічної одиниці іншої мови, наприклад: „скласти зброю” = *to lay down one's arms*, „хитрий як лис” = *be as cunning as a fox*.

2. Переклад за допомогою **відносного еквіваленту або фразеологічного аналогу**, тобто за допомогою такого

фразеологізму в одній мові, чий образ не співпадає з образом фразеологічної одиниці в іншій мові, а предметно-логічне значення є тотожним. У таких випадках перекладачу треба діяти у відповідності із своїм професійним розумінням та контекстом, тобто вибирати з групи фразеологічних одиниць мови перекладу еквівалентних вихідній одиниці у предметно-логічному значенні відповідну до даного контексту фразеологічну одиницю.

Треба зазначити, вихідна фразеологічна одиниця може мати також і оцінне значення. Наприклад, фразеологізм „*вітром занести кого-небудь*“, (зазвичай у фразі «*Яким вітром тебе сюди занесло?*») може передавати негативну оцінку (-) і при цьому перекладатися з саркастичним відтінком „*Well, to what do I owe this good fortune?*“ Цей же український фразеологізм може також передавати (в залежності від контексту) позитивну оцінку (+) , тобто „*What fair wind brings you here?*“ і при цьому, якщо необхідно, перекладатися з гумористичним відтінком: „*Have you dropped from the clouds (або the skies)?*“ Все це був переклад різними за значенням англійськими фразеологічними одиницями.

3.Описовий переклад – розкриття предметно-логічного значення вихідного фразеологізму засобами мови перекладу, особливо у випадках неможливості відтворити національно-культурне забарвлення.

Тема 4. Національний і культурний аспекти перекладу фразеологізмів

Першу класифікацію фразеологізмів було започатковано Шарлем Баллі у «Французькій стилістиці» (“*Traité de stylistique française*”), у 1909 році на фразеологічні групи (6 підгруп) і фразеологічні єдності (6 підгруп).

У сучасній фразеології та перекладознавстві існують різні підходи до класифікації фразеологізмів: за тематичним критерієм і професійною спрямованістю (Л.П.Сміт), за приналежністю до частин мови (В.В.Виноградов), за зв’язністю, здатністю до членування та ступенем ідіоматичності (мотивованості) (В.В.Виноградов, О.В.Кунін).

Класифікація фразеологізмів Л.П. Сміта за тематичним критерієм і джерелом розмежовує фразеологічні одиниці

відповідно до їх походження та сфери застосування. Перше місце посідають фразеологізми, пов'язані з професіями судноплавників, моряків, напр.: *to be all at sea* (не мати жодної ідеї); *to sink or swim* (пан або пропав); *to be in low water*; *to be on the rocks*; *to be broke* (залишитись банкрутом); *to be in the same boat with smb* (бути в одному човні, розділяти відповідальність); *to sail under false colours* (видати з себе когось іншого, лицемірити).

На другому місці – фразеологізми, запозичені з мови інженерів, напр.: *to let off the steam* (випустити пару); на третьому – зі сфери мистецтв, напр.: *to play the first violin* (грати першу скрипку).

Залежно від лексико-граматичного значення лексичного (послівного) відповідника фразеологізму та особливостей його функціонування В.В. Виноградов виокремив такі 5 підгруп:

- 1) **дієслівні** (у реченні функціонують як присудок, ключовим слово, ядром є дієслово). Напр.: *to run for one's life* – бігти во весь опір; *Take it easy!* – Не переймайся!
- 2) **іменні** (у реченні функціонують як доповнення

або додаток, ядром є іменник). Напр.: *cat-and-dog life* – жити як кішка з собакою; *birds of a feather* – одного поля суниця;

- 3) **атрибутивні** (у реченні функціонують як означення, ядром є прикметник, сюди також належать компаративні фразеологізми *as...as*, *...like...*, *...wie...*, *...как...*) Напр.: *as pretty as a picture* – гарний як картинка; *as drunk as a lord* – п'яний як сапожник; *as deaf as a post* – глухий немов тетеря; *as blind as a bat* – сліпий немов кріт; *as quiet as a mouse* – тихий немов миша;
- 4) **адвербіальні** (у реченні функціонують як обставина образу дії, ядром є прислівник) Напр.: *by hook or by crook* – ні миттям, так ковзанням; *in cold blood* – холоднокровно; *for love or money* – за будь-яку ціну;
- 5) **вигуки** (у реченні функціонують як вставні словосполучення) Напр.: *My God!* – Мій Боже! *By Jove!* – Боже мій!

Залежно від міри зв'язності, здатності до членування і ступіня мотивованості В.В. Виноградов і О.В. Кунін виокремлюють:

- **фразеологічні сполучення (phraseological combinations)** – лексично подільні, мотивовані, найбільш аналітичні утворення зі зв'язаним значенням одного з компонентів, в основі яких обмежена сполучуваність компонентів. Диференціальними рисами фразеологізмів цієї підгрупи є «прозорість» значення, що виходить із значень (прямих чи образних) складових компонентів. Напр.: *to make one's bed; to have a snack; to run wild; to take a fancy (liking) to; flash of hope; to put smth right; to make sure;*

- **фразеологічні єдності (phraseological unities)** – звороти, що є мотивованими у системі мови на сучасному етапі розвитку, компоненти яких не мають зв'язного значення. Диференціальними рисами є різноманітність складу, різноманітність синтаксичних функцій. Сюди належать паремії і компоративні фразеологізми, що ґрунтуються на порівнянні, на метафоричному або метонімічному перенесенні. За походженням більшість

фразеологізмів належать до професіоналізмів різних сфер діяльності. Напр.: *to play the first fiddle; to break the ice; black eye*. Значення таких фразеологізмів повністю відмінне від сукупності значень їх компонентів через образність, ідіоматичність, метафоричність.

Напр.: *to stick to one's guns; to have green fingers; to have a sweet tooth; to catch at a straw*. Більшість таких фразеологізмів утворились у результаті редукції паремій, багато є запозиченнями з літературних джерел грецькою або латинською мовою, через що є міжнародними;

- **фразеологічні зрощення (phraseological fusions)** – фразеологізми, значення яких є незрозумілим на сучасному етапі розвитку лексичної системи через повну втрату внутрішньої форми, але може бути відтворене за допомогою довідкової літератури. Фразеологічні зрощення - семантичне неподільні фразеологічні одиниці, значення яких не впливає зі значень їх компонентів. Такі фразеологізми часто містять архаїзми й історизми. Напр.: *tit for tat* - *око за око; точити яси „вести пусті розмови”, дати кучми „побити”, підсунути свиню „підступно завдати прикроців комусь”, збити з пантелику „викликати розгубленість у*

кого-небудь, дезорієнтувати"; a fishy story „видумка", to show the white feather „злякатися".

Ідіоми неможливо дослівно перекласти на іншу мову. До ідіоми в іншій мові можна лише відшукати ідіому-відповідник, якщо така є, або перекласти її одним словом чи вільним словосполученням. Скажімо, англ. *skeleton in the cupboard* перекладається як „сімейна тайна", хоч дослівний переклад - „скелет у буфеті", англ. *to wear one's heart on one's sleeve* перекладається як „бути відкритим, відвертим", хоча дослівний переклад - „носити серце на рукаві".

За порядком зростання цілісності від вільних словосполучень до неподільних Б.О. Ларін виокремлює:

- **змінні словосполучення** (взаємозамінність компонентів, переважання логічного значення над образним);

- **стійкі метафоричні словосполучення** (стереотипність, традиційність, метафоричне переосмислення);

- **ідіоми** (деформовані, скорочені фразеологізми (у наслідок редуції), з незмінним лексико-граматичним складом, послабленням семантичної різноманітності).

За способом творення визначають такі види фразеологізмів: **інтернаціональні фразеологізми**, що походять з одного джерела (грецької чи латинської мови); **біблеїзми** (фразеологізми, запозичені із Біблії); **запозичення з сучасних споріднених чи неспоріднених мов**; **словотвірні фразеологізми**; **метафоричні, метонімічні та компаративні образні фразеологізми** (на основі перенесення значення); **редуковані фразеологізми** (скорочення **паремій**, афоризмів або цитат).

Більшість фразеологізмів, запозичених із сучасних мов, походять з французької мови (байки Лафонтена), англійської (твори В. Шекспіра) або є крилатими висловами відомих особистостей минулого (афоризмами).

Дехто з перекладознавців визначає усі перелічені вище фразеологізми, як самостійний різновид – **фразеологічні вирази** – тобто стійкі за складом і вживанням семантично подільні звороти, які складаються повністю зі слів із вільним значенням. Сюди належать прислів'я, приказки, афоризми відомих політиків, діячів науки й культури. Напр.: *«Не все золото, що блищить»*;

«Капля камінь точить»; *«Сім раз відмір, один відріж»;* *«І чужому навчається, й свого не цурається»* (Т.Г. Шевченко); *«Лиш боротись – значить жити»* (І.Франко); *«Перейти рубікон»* (Ю. Цезар); *«Добрими намірами вимощене пекло»* (С.Джонсон); *«Блажен муж, що не йде на раду нечестивих»* (Біблія). Невід’ємною вагомою складовою таких виразів є національно-культурна самобутність.

Дехто з науковців, зокрема О.О. Селіванова, поєднує прислів’я та приказки у одну групу – **паремії**, які визначаються як «стійкі відтворювані, культурно марковані одиниці переважно реченнєвої структури і становлять об’єкт вивчення пареміології [15].

Характеристики фразеологізмів є визначальними при виборі засобів і стратегій їх перекладу.

Тема 5. Труднощі перекладу невмотивованих фразеологізмів з першої іноземної мови (англійської) на українську і шляхи їх подолання

Особливу увагу слід приділяти так званим «хибним друзям» перекладача, уникати буквалізмів при перекладі немотивованих фразеологічних одиниць. Напр.: „*Іван і у вус не дує*” слід перекладати як „*Ivan doesn't give a damn*”, а не як „*Ivan doesn't blow at his moustache*”.

Видатні вчені-перекладачі здавна замислювалися над питанням відношення до фразеологізму як до прикраси в мові або як до необхідного мовного матеріалу, без якого люди не можуть обходитися у спілкуванні один з одним; чи треба фразеологізми перекладати, зберігаючи в перекладі яскравість, образність, метафоричність фразеологічної одиниці, її стилістичну забарвленість та емотивність, яка передає експресію, а в ряді випадків і оцінку – позитивне або негативне відношення мовця до якого-небудь предмету або людини.

Відомо, що Вільгельм фон Гумбольдт стверджував: „... як в оригіналі, так і в перекладі сутність важливіше манери викладення”. Він розумів, що повідомлення, інформація складається з двох невід’ємних частин: „сутності” (тобто предметно-логічного або „денотативного” змісту) і „манери

викладення" (тобто емотивного або „конотативного" змісту). Оскільки в людини є не тільки думки, а й почуття. Не можна в перекладі зберігати тільки думки та ігнорувати почуття.

Сучасний період розвитку лінгвістики передбачає всебічне вивчення мовної варіативності пов'язаної як з різними соціальними чинниками, такими як належність мовців до соціальної чи професійної групи, соціальний статус мовця, сукупність соціальних ролей, так і з приналежністю людини до певного етносу, нації. Важливий вплив на мовленнєві особливості здійснюють професія, стать, вік людини, а також зміни мовленнєвої поведінки в різні періоди життя.

Найбільш труднощів при перекладі викликають **ідіоми** за класифікацією Б.О. Ларіна або **фразеологічні зрощення** за класифікацією В.В. Виноградова та О.В. Куніна, про яких ішла мова у попередніх лекціях.

Слід також враховувати варіативність англійської мови на фразеологічному рівні внаслідок соціальної, вікової та етнічної диференціації мовців.

Сучасна англійська мова являє собою унікальне лінгвістичне явище - багатоетнічну мовну єдність, варіанти якої утворюють соціально-комунікативну систему. Дотепер варіативність англійської мови не отримала належного відображення в дослідницькій діяльності. Між тим знання особливостей окремих варіацій не лише розширює лінгвістичний світогляд, але й полегшує спілкування з носіями того чи іншого варіанту.

Так, культура міжнаціонального спілкування існує на індивідуальному, соціальному та національному рівнях. Особистість засвоює установки, цінності, моделі поведінки, які складають культуру соціуму. В процесі спілкування люди сприймають і оцінюють один одного з позицій власної культури і внутрішніх стандартів, які їй властиві. Базова культура пронизує всі сфери людського життя, включаючи сферу міжнаціональних відносин. Незнання культурних особливостей під час міжкультурних контактів нерідко призводить до розладу в людських відносинах та міжнаціональній напрузі.

Ми розглядаємо варіант мови як форму прилаштування єдиної стандартної мови до традицій і сучасних потреб націй як певних соціально-етнічних формацій. Серед факторів лінгвістичної варіативності називають наступні:

1) соціолінгвістичний (вплив соціальних змін і соціальної мобільності на розвиток мови, включаючи рівень соціальних відносин та рівень офіційності); 2) текстуальний (взаємодія жанру та теми тексту, його лінгвістичної експресії, включаючи ситуацію дискурсу і спосіб передачі інформації); 3) регіональний (розбіжності та подібності регіональних різновидів мови, включаючи явища мовного контакту); 4) індивідуальний.

Як засвідчують останні дослідження особливостей вживання фразеологічних одиниць в англійському мовленні різними етнічними, соціальними та віковими групами, на рівні фразеології лексичний склад мовлення індивідуума є одним з індикаторів етнічної приналежності мовця, при цьому ступінь виразності національних рис варіюється в залежності від соціально-демографічних характеристик мовця, що може спричинити

певні труднощі в процесі усного перекладу англійського мовлення зазначених груп мовців.

Аналіз фразеологічного рівня англійського мовлення корінних британців та американців, афроамериканців та мексиканських іммігрантів виявив такі особливості в розмовному мовленні всіх вікових, соціальних та етнічних груп:

- велика кількість фразових дієслів у мовленні як корінних американців (*to call back, to stick together, to party with, to figure out, to hang out, to get off the street, to tag along*) так і корінних британців (*shut up, bunk off, sneak off, to rub it in, to show up, to go spare, to check out, to get in the way, to knock oneself out, to come along, to get it sorted, to get sacked, to piss around, to barge in on, to give up on, to mess with*);

- англійське мовлення корінних британців та американців середнього віку з вищого середнього класу характеризується переважним вживанням фразеологічних сполучень та фразеологічних єдностей, які використовуються для більшого емоційного забарвлення мовлення, але не мають

відтінку презирливого ставлення до співбесідника або до предмету чи особи, про які говориться, а здебільше прагнення морального повчання, настанови (*to get off one's back, to be over the moon, to break one's heart, to jump to wrong conclusions, to take an interest, to build up hopes, to play with future, to set foot in smth, to give a thought to smth, to make smth clear, sort of*);

- англійське мовлення індійських та мексиканських іммігрантів, які відносяться до вікової категорії дорослих, відрізняється частим повним переключенням коду, тобто переходом на індійську мову всередині англійської розмови, що є важливим індикатором віку та соціального статусу мовців, оскільки в цьому віці та за недостатнього оволодіння другою (англійською) мовою важче переключитися з рідної на іноземну мову. Крім того, важливо підкреслити, що англійське мовлення індійських іммігрантів середнього та старшого віку характеризується вкрапленням індійських фразеологічних одиниць в речення на англійській мові.

- американське англійське мовлення дорослих вихідців з середнього середнього соціального класу відрізняється вживанням фразеологічних одиниць низького літературного реєстру (*to cut to the chase, secret weapon, not to be worth one's spit, to rat on, like hell*);

- англійське мовлення дорослих всіх етнічних груп, які належать до вищого соціального прошарку характеризується мінімальним вживанням фразеологічних одиниць - це переважно фразеологічні сполучення (*to pay attention to smth, to have direction, in one's eye line*);

- англійське мовлення підлітків незалежно від соціального та етнічного походження відрізняється переважним вживанням фразеологічних зрощень та невеликою кількістю фразеологічних єдностей, які часто трапляються в мовленні з метою висміювання, образи (*to pass a fin, after hours, to be toe up, to get a pool going to do smth, to be in the shit, dead meat, to go mad, to show the world*

smth, to do with some new blood, to have balls, to be on one's case, to be off limits, to be in a strop, a barrel of laughs);

- американське англійське мовлення підлітків усіх етнічних

груп відмічається вживанням фразеологічних одиниць суто американського походження, які носять неформальний характер з відтінком вульгарності (*to lowball smb, brown noser, to surf the crimson wave, to be fried*).

ГЛОСАРІЙ ТЕРМІНІВ

Адекватний переклад – переклад, що забезпечує прагматичні завдання акту перекладу на максимально можливому для досягнення цієї мети рівні еквівалентності без порушення норм і узусу мови перекладу, із дотриманням жанрово-стилістичних вимог до текстів цього типу і відповідності конвенціональній нормі перекладу.

Антонімічний переклад – лексико-граматична трансформація, за якої заміна стверджувальної форми в оригіналі на заперечну форму у перекладі або, навпаки, заперечної на стверджувальну, супроводжується заміною лексичної одиниці вихідної мови на одиницю мови перекладу з протилежним значенням.

Афоризм – стійке висловлення, відоме широкому загалу носіїв певної мови, що посилює виразність, образність мовлення та є виявом інтертекстуальності. Формується на основі літературних джерел рідною та іноземними мовами, виступах відомих особистостей.

Безеквівалентна лексика – лексичні одиниці вихідної мови, що не мають регулярних (словникових) відповідностей у мові перекладу.

Буквальний переклад – переклад, який відтворює комунікативно не релевантні елементи оригіналу, в результаті чого або порушуються норми й узус мови перекладу, або залишається спотвореним справжній зміст оригіналу.

Одиниця невідповідності – елемент змісту оригіналу, не переданий чи спотворений при перекладі, або елемент змісту тексту перекладу, неправомірно доданий при перекладі.

Одиниця перекладу – мінімальна одиниця тексту оригіналу, яка перекладається як єдине ціле, у тому сенсі, що для неї можливо відшукати відповідність при перекладі.

Вихідна мова (ВМ) – мова оригіналу, мова з якої здійснюється переклад.

Вільний переклад – переклад, який виконується на нижчому рівні еквівалентності, ніж той, якого можна досягти за даних умов акта перекладу.

Еквівалентний переклад – переклад, який відтворює зміст оригіналу на одному з рівнів еквівалентності.

Еквівалентність перекладу – спільність змісту (смислова близькість) оригіналу й перекладу.

Експлікація – лексико-граматична трансформація, за якої лексична одиниця вихідної мови замінюється на словосполучення, яке експлікує її значення, тобто дає більш-менш повне пояснення цього значення мовою перекладу.

Засіб лексичних додавань – уживання в перекладі додаткових лексичних одиниць для передачі імпліцитних елементів смислу оригіналу.

Засіб вилучення – відмова від передачі у перекладі семантично надлишкових слів, значення яких нерелевантні чи легко відновлюються в контексті.

Засіб транспозиції лексичних одиниць – використання найближчої відповідності одиниці перекладу вихідної мови в іншому місці висловлення в тексті перекладу.

Калькування – спосіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом заміни її складових – морфем або слів (у випадку стійких словосполук) – на їх лексичні відповідності у мові перекладу.

Компенсація – спосіб перекладу, при якому елементи змісту, які було втрачено при перекладі одиниці вихідної мови в оригіналі, передаються в тексті перекладу будь-яким іншим засобом, причому необов'язково у тому ж самому місці тексту, що й в оригіналі.

Конвенціональна норма перекладу – вимоги, яким повинен відповідати переклад у зв'язку з загальноприйнятими у певний період поглядами на роль і завдання перекладацької діяльності.

Лексичний контекст – сукупність лексичних одиниць, у оточенні яких уживається дана одиниця тексту.

Лінгвістичний контекст – мовне оточення, у якому вживається дана одиниця мови в тексті.

Мікроконтекст – лінгвістичний контекст у межах одного словосполучення чи речення.

Множинна (варіантна) відповідність – один з регулярних способів перекладу даної одиниці вихідної мови, який частково відтворює у мові перекладу її значення.

Мова перекладу – мова, на яку здійснюється переклад.

Норма перекладу – сукупність вимог, яким повинен відповідати переклад.

Норма перекладацького мовлення – вимоги, яким повинна задовольняти мова перекладу.

Норма еквівалентності перекладу – вимога максимально можливої смислової наближеності перекладу до оригіналу.

Поєднання речень при перекладі – спосіб перекладу, при якому синтаксична структура в оригіналі перетворюється шляхом поєднання двох простих речень у одне складне.

Оказіональна відповідність – нерегулярний, винятковий спосіб перекладу одиниці оригіналу, придатний лише для даного контексту.

Паремія – стійка відтворювана, культурно маркована одиниця реченнєвої структури (прислів'я, приказки, загадки, скоромовки).

Переклад – вид мовного посередництва, при якому зміст іншомовного тексту оригіналу передається на іншу мову шляхом створення цією мовою комунікативно рівноцінного тексту.

Перекладацька трансформація – перетворення, за допомогою якого можна здійснити перехід від одиниці оригіналу до одиниць перекладу.

Перекладацька відповідність – одиниця мови перекладу, що регулярно вживається для перекладу даної одиниці вихідної мови.

Письмовий переклад – вид перекладу, при якому оригінал і переклад виступають у процесі перекладу у вигляді фіксованих (головним чином, письмових) текстів.

Послівний переклад – підбір найближчих відповідностей замість лексичних одиниць оригіналу при збереженні синтаксичних зв'язків між ними.

Процес перекладу – дії перекладача зі створення тексту перекладу.

Рецептор – отримувач повідомлення, патнер з комунікації, слухач або читач.

Рівень еквівалентності – міра смислової близькості оригіналу й перекладу, що визначається частиною змісту оригіналу, яка зберігається при перекладі.

Скорочений переклад – переклад, при якому відбувається вилучення окремих частин оригіналу через моральні, політичні чи інші міркування практичного характеру.

Смислова домінанта – найбільш важлива частина змісту оригіналу, яка повинна бути обов’язково збережена у перекладі.

Точний переклад – переклад, при якому еквівалентно відтворена лише предметно-логічна частина змісту оригіналу при можливих відхиленнях від жанрово-стилістичної норми та узуальних правил використання мови перекладу.

Транскрипція – спосіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом відтворення її звукової форми за допомогою букв мови перекладу.

Транслітерація – спосіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом відтворення її графічної форми за допомогою букв мови перекладу.

Трансформаційно-семантична модель перекладу – модель перекладу, що представляє процес перекладу як ряд перетворень, за допомогою яких перекладач переходить від одиниць вихідної мови до одиниць мови перекладу.

Трансформаційний переклад – переклад із використанням однієї з перекладацьких трансформацій.

Усний переклад – вид перекладу, при якому оригінал та його переклад виступають у процесі перекладу в нефіксованій (усній) формі, що визначає однократність сприйняття перекладачем відрізків оригіналу й неможливість наступного зіставлення чи виправлення перекладу після його здійснення.

Художній переклад – переклад творів художньої літератури, тобто текстів, основна функція яких полягає в художньо-естетичному впливі на читача.

Фразеографія – наука про укладання фразеологічних словників.

Фразеологія перекладу – напрям перекладознавства, що вивчає проблеми перекладу фразеологічних одиниць, пошуку перекладацьких еквівалентів і аналогів, компенсаційні стратегії відтворення значення вихідних фразеологічних одиниць у мові перекладу із урахуванням етнічного і культурного компонентів

Фразеологізм – стійке словосполучення, що відзначається семантичною єдністю компонентів, відтворюваністю, окремою оформленістю, ідіоматичністю, в окремих випадках образністю і експресивністю.

Фразеологічне зрощення – семантичне неподільна фразеологічна одиниця, значення якої не впливає зі значень її компонентів.

Фразеологічна єдність – зворот, що є мотивованим у системі мови на сучасному етапі розвитку, компоненти якого не мають зв'язного значення. Диференціальними рисами є різнорідність складу, різноманітність синтаксичних функцій.

Фразеологічне сполучення – лексично подільне, мотивоване, найбільш аналітичне утворення зі зв'язаним значенням одного з компонентів, в основі якого обмежена

сполучуваність компонентів. Диференціальними рисами фразеологізмів цієї підгрупи є «прозорість» значення, що виходить із значень (прямих чи образних) складових компонентів.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

Завдання 1.

1. Define the nature of the idiom depending on the way it is to be translated into Ukrainian:

an eye for an eye and tooth for a tooth

2. Define the ways in which the idioms in the following citations are to be translated:

“I feel on the top of the world. I feel like a million dollars.”
(Maugham) The sole object of their lives is to be always playing with fire. (O. Wild) Joe felt he wanted putting himself into George’s shoes. (J. Brian)

3. Choose an appropriate Ukrainian translation equivalent for the idiomatic expression:

to kill two birds with a stone

4. Choose an appropriate English translation equivalent for the following saying:

Кінець – ділу венець.

5. What disciplines does the phraseology of translation border on?

Завдання 2.

1. Choose an appropriate Ukrainian phraseological analogue for the following English set expression:

is not worth a straw

2. Provide a translation equivalent for the following set expression:

administrative efficiency

3. Identify the type all the following phraseological units belong to:

to mark time; to play second fiddle; to hide behind smb's back

4. Identify the way of translating:

A bird in the hand is worth in the bush. – Краще синиця у руці, ніж журавель у небі.

A burnt child dreads the fire. – Опалившись на молоці, дує на воду.

A rolling stone gathers no moss. – перекати-поле

5. Define the subject of the phraseology of translation.

Завдання 3.

1. Define the nature of the idiom depending on the way it is to be translated into Ukrainian:

look before you leap

2. Define the ways in which the in the following sentences are to be translated:

“The other chap, Profond, is a queer fish. I think he’s hanging round Soames’ wife, if you ask me!” (J. Galsworthy). Little Jolyon was born with a silver spoon in his mouth. (Ibid). Keep your eye upon him in the meanwhile, and don’t talk about it. He is mad as a March hare. (Ch. Dickens)

3. Choose an appropriate Ukrainian translation equivalent for the idiomatic expression:

to lay something for a rainy day

4. Choose an appropriate English translation equivalent for the following saying:

Я не я, і хата не моя.

5. Choose an appropriate Ukrainian phraseological analogue for the following English set expression:

Don't cross the bridge until you come to it

Завдання 4.

1. Provide a translation equivalent for the following set expression:

casting vote

2. Identify the type all the following phraseological units belong to:

to twiddle one's thumbs; to beat the air; to spread like wildfire

3. Identify the way of translating:

Rome was not built in a day. – Москва не сразу строилась.

Enough is enough. – Хорошего понемножку.

Whatever shall be will be. – Чему быть, тому не миновать.

4. Who used idiomacity as the grounding for the classification of phraseological units:

5. What is understood by idiomacity?

Завдання 5.

1. Choose an appropriate Ukrainian phraseological analogue for the following English set expression:

Don't cross the bridge until you come to it

2. Provide a translation equivalent for the following set expression:

casting vote

3. Identify the type all the following phraseological units belong to:

to twiddle one's thumbs; to beat the air; to spread like wildfire

4. Identify the way of translating:

Rome was not built in a day. – Москва не сразу строилась.

Enough is enough. – Хорошего понемножку.

Whatever shall be will be. – Чему быть, тому не миновать.

5. What is understood by idiomacity?

Завдання 6.

1. Who used idiomacity as the grounding for the classification of phraseological units:

2. Define the nature of the idiom depending on the way it is to be translated into Ukrainian:

look before you leap

3. Define the ways in which the in the following sentences are to be translated:

“The other chap, Profond, is a queer fish. I think he’s hanging round Soames’ wife, if you ask me!” (J. Galsworthy). Little Jolyon was born with a silver spoon in his mouth. (Ibid). Keep your eye upon him in the meanwhile, and don’t talk about it. He is mad as a March hare. (Ch. Dickens)

4. Choose an appropriate Ukrainian translation equivalent for the idiomatic expression:

to lay something for a rainy day

5. Choose an appropriate English translation equivalent for the following saying:

Я не я, і хата не моя.

Завдання 7.

1. Choose an appropriate Ukrainian phraseological analogue for the following English set expression:

is not worth a straw

2. Provide a translation equivalent for the following set expression:

administrative efficiency

3. Identify the type all the following phraseological units belong to:

to mark time; to play second fiddle; to hide behind smb's back

4. Identify the way of translating:

A bird in the hand is worth in the bush. – Краще синиця у руці, ніж журавель у небі.

A burnt child dreads the fire. – Опалившись на молоці, дує на воду.

A rolling stone gathers no moss. – перекати-поле

5. Define the subject of the phraseology of translation.

Завдання 8.

1. What disciplines does the phraseology of translation border on?

2. Choose an appropriate Ukrainian phraseological analogue for the following English set expression:

Don't cross the bridge until you come to it

3. Provide a translation equivalent for the following set expression:

casting vote

4. Identify the type all the following phraseological units belong to:

to twiddle one's thumbs; to beat the air; to spread like wildfire

5. Identify the way of translating:

Rome was not built in a day. – Москва не сразу строилась.

Enough is enough. – Хорошего понемножку.

Whatever shall be will be. – Чему быть, тому не миновать.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Теоретичні питання фразеології перекладу як розділу перекладознавства.
2. Розкриття семантики фразеологічної одиниці в аспекті її відтворення у перекладі.
3. Технології перекладу різних видів фразеологічних одиниць з першої іноземної (англійської) мови на українську.
4. Перекладацький аналог як спосіб перекладу.
5. Роль метафоризації у функціонуванні та перекладі фразеологічних одиниць.
6. Національний і культурний аспекти перекладу фразеологізмів.
7. Труднощі перекладу невмотивованих ідіоматичних фразеологізмів з першої іноземної мови (англійської) на українську і навпаки та шляхи їх подолання.
8. Паремія як лінгвістичний феномен. Аналіз та характеристика англійських та українських паремій в аспекті художнього перекладу.
9. Характеристика слів-реалій у складі етнічно самобутніх фразеологізмів та засоби відтворення їх

змісту в двосторонньому перекладі з першої іноземної мови (англійської) на українську мову.

10. Особливості двостороннього перекладу немотивованих ідіоматичних фразеологізмів з першої іноземної мови (англійської) на українську і навпаки та шляхи їх подолання.

11. Переклад стилістично забарвлених фразеологічних одиниць із урахуванням особливостей функціонального стилю і жанрового різновиду тексту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків, 1987. 264 с.
2. Апресян Ю.Д. Лексическая семантика. М, 1995. 143 с.
3. Баранов А.Н., Добровольский Д.О. Идиоматичность и идиомы. Вопросы языкознания. 1996. № 5. С.25 – 34.
4. Баранов А.Н., Крейдлин Г.Е. Языковое взаимодействие в диалоге и понятие иллюкутивного вынуждения. Вопросы языкознания. 1992. №2. С.14 – 18.
5. Білецький А.О. Про мову і мовознавство. Київ, 1996. 156 с.
6. Бархударов Л.С. Язык и перевод. Москва: Междунар. отношения, 1975. 240 с.
7. Виноградов В. С. Введение в переводоведение. Москва: ИИОСОРАО, 2001. 224 с.
8. Гак В.Г. К проблеме семантической синтагматики. Проблемы структурной лингвистики. Москва, 1972. С.74–85.
7. Зорівчак Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча проблема. Львів, 1983. 189 с.

8. Казакова Т.А. Практические основы перевода English <=> Russian. Санкт-Петербург: «Издательство Союз», 2001. 320 с.
9. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. Київ, 1991. 327 с.
10. Коваль А.П. Крилате слово. Київ, 1983. 230 с.
11. Коптілов В.В. У світі крилатих слів. Київ, 1976. 125 с.
12. Кунин А. Курс фразеологии современного английского языка. Москва, 2004. 146с.
13. Кухаренко В.А. Практикум з стилістики англійської мови. Підручник. Вінниця. «Нова книга», 2000. 160 с.
14. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля –К, 2006. 716 с.
15. Смирницкий А.И. Лексикология английского языка. Москва: МГУ, 1998. 260 с.

ПНПУ ім. К.Д. Ушинського
Відп. редактор Корольова Т.М.
Техн. редактор Ситніков С.Є.
Здано до набору 05.09. 2020 р.
Підп. до друку 05.10. 2020 р.
Формат 60х 84/ 16. Обсяг 1,5 др. арк. Наклад 100 прим.
Ризографія.
Надруковано з готового оригінал-макету.

